

درسنامه درس اول (روان شناسی : تعریف و روش مورد مطالعه)

سؤالات متن کتاب با جواب - پاسخ فعالیت ها

مقدمه صفحه ۱۰

فعالیت ۱-۱ صفحه ۱۰:

* درباره علم روان شناسی چه سؤالاتی در ذهن شما مطرح است؟ چند نمونه از این سؤالات را ذکر کنید .
آیا جنسیت افراد در یادگیری مطالب مختلف نقش دارد؟
چرا افراد به اختلالات روانی دچار می شوند؟
چرا خاطرات دوران کودکی ماندگاری بیشتری دارند؟
ذهن و مغز چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟ و

فعالیت ۲-۱ صفحه ۱۱:

* دلایل موفقیت افراد در زمینه های مختلف چیست؟
یک عامل به ویژگی های روان شناختی فرد مربوط می شود، ویژگی هایی مانند اراده و سخت کوشی، استعداد در زمینه خاص، سبک شناختی و یادگیری، نظم در امور، علاقه به کار، میل به پیشرفت . عوامل دیگر ویژگی های شخصیتی، سبک تربیتی والدین و

منابع کسب آگاهی و معرفت صفحه ۱۱

۱- انسان ها برای دریافت پاسخ سؤالات خود و کسب معرفت و شناخت جهان از چه منابعی استفاده می کنند؟

از منابع و روش های گوناگونی استفاده می کنند :

الف) استناد به آیات الهی و سخن و عمل بزرگان دین

ب) روش های شهودی و دریافت درونی

پ) استدلال های منطقی و دلایل فلسفی

ت) روش های تجربی

۲- چه ارتباطی میان چهار منبع کسب آگاهی و معرفت از جهان هستی وجود دارد؟

نباید این چهار منبع را در مقابل یکدیگر قلمداد نمود. بلکه آنها، چهار منبع مختلف برای آگاهی از جنبه های مختلف عالم هستی و خلقت هستند که اگرچه هر یک ویژگی های مخصوص به خود را دارند، اما می توانند تکمیل کننده جنبه های مختلف آگاهی و معرفت باشند .

علم تجربی چیست؟ صفحه ۱۲

۳- منظور از «علم» چیست؟ «علم تجربی» را تعریف کنید .

در اینجا منظور از علم، «علم تجربی» است. علم تجربی، علمی است که از روش ها و ابزارهای دقیق و قابل اندازه گیری برای بررسی موضوع مورد مطالعه استفاده می کند و یکی از منابع کسب آگاهی و معرفت است .

۴- وظیفه علوم تجربی چیست؟ چگونه این وظیفه عملی می شود؟

در علوم تجربی، رابطه بین پدیده های طبیعی بررسی می شود که این امر از طریق مشاهده و روش های مختلف انجام می شود.

۵- مراحل روش علمی را به ترتیب نام برده، توضیح دهید .

طرح مسئله : پژوهش های دانشمندان با طرح مسئله شروع می شود .

فرضیه : دانشمندان با توجه به دانش و تجربه های قبلی خود و همچنین با استفاده از قوه تخیلشان سعی می کنند پاسخ های اولیه و تا حد ممکن سنجیده ای به مسئله های علمی بدهند. به این پاسخ ها، فرضیه می گویند .

قانون یا اصل : فرضیه ها در صورت پذیرفته شدن، به قانون یا اصل تبدیل می شوند .

نظریه : مجموعه ای منسجم از اصول و قوانین علمی درباره یک موضوع، نظریه را تشکیل می دهد .

۶- «فرضیه» چیست و چگونه پدید می آید؟

پاسخ اولیه پژوهشگران به مسئله های علمی را فرضیه می گویند. دانشمندان با توجه به دانش و تجربه های قبلی خود و همچنین با استفاده از قوه تخیلشان سعی می کنند فرضیه را ارائه دهند .

۷- «قانون» یا «اصل» چیست؟ فرضیه ها در صورت پذیرفته شدن، به قانون یا اصل تبدیل می شوند .

۸- «نظریه» چیست؟ مجموعه ای منسجم از اصول و قوانین علمی درباره یک موضوع، نظریه را تشکیل می دهد .

۹- چگونه فرضیه ها مورد تأیید یا عدم تأیید دانشمندان قرار می گیرند؟

برای پذیرش و تأیید یک فرضیه، باید پاسخ های اولیه به مسئله علمی را بر اساس مشاهدات تجربی بیازمائیم و نتیجه را با یافته های مقبول در علم تجربی، مطابقت دهیم. پس از بررسی، اگر مطابقت و همخوانی وجود داشته باشد که فرضیه تأیید میشود ولی اگر میان پاسخ اولیه و یافته های علم تجربی، همخوانی وجود نداشته باشد؛ فرضیه رد می شود.

۱۰- آیا فرضیه ای که مورد تأیید قرار گرفت، همیشه درست و صحیح محسوب می شود؟ توضیح دهید .

معتبر بودن و پذیرفته شدن پاسخ، لزوماً به معنای درست و واقعی بودن آن پاسخ نیست، بلکه ممکن است پاسخی که اکنون مورد قبول واقع شده و علمی است، پس از مدتی به دلیل آگاهی از نادرستی آزمایشات قبلی و یا به دلیل تغییر در پیش فرض های دانشمندان، کنار گذاشته شده و نادرست تلقی گردد .

۱۱- با ذکر یک مثال، مراحل روش علمی را نشان دهید.

طرح سؤال یا مسئله : گذشت زمان بر پایداری حافظه چه تأثیری دارد؟

فرضیه : گذشت زمان باعث تضعیف حافظه می شود .

قانون یا اصل : پس از آزمون فرضیه با روش های علمی، در صورت تأیید و پذیرفته شدن آن، «تأثیر گذشت زمان بر حافظه» به عنوان یک اصل یا قانون در روان شناسی پذیرفته می شود .

نظریه : علاوه بر گذشت زمان، اصول و قوانین دیگری هم بر حافظه تأثیر می گذارند. وقتی همه اصول حافظه کنار یکدیگر بیایند، «نظریه های فراموشی» را شکل میدهند که یکی از نظریه های متعدد در روان شناسی است .

فعالیت ۱-۳ صفحه ۱۳ :

* به نظر شما بین مسئله، فرضیه، قانون و نظریه علمی چه ارتباطی وجود دارد؟ به صورت گروهی بحث کنید و نتیجه را به کلاس گزارش دهید .

همه مفاهیم فوق دارای ارتباط بالا به پایین و پایین به بالا هستند؛ به این معنا که فرضیه ضمن اینکه به سؤال جواب میدهد، خود باعث طرح سؤال دیگر می شود؛ یعنی رابطه بین مسئله و فرضیه یک رابطه دوسویه است .
نظریه های علمی ضمن اینکه حاصل مسئله ها، فرضیه ها و قوانین هستند؛ مبدأ سؤالات، فرضیه ها و شکل گیری سایر نظریه ها نیز هستند .

* چند نمونه از قوانین و باورهای علمی را که تاکنون شنیده اید، در کلاس به اشتراک بگذارید .

- قطب های همنام آهن ربا، یکدیگر را دفع و قطب های ناهمنام، یکدیگر را جذب می کنند .

- بیشترین مقدار فراموشی در ساعات نخستین بعد از یادگیری صورت می گیرد .

- افرادی که کوشش را با پیشرفت مرتبط نمی دانند، این اعتقاد در آنها ایجاد می شود که رویدادها در کنترل آنها نیستند .

- تکالیف ناقص یا ناکامل، در مقایسه با تکالیف کامل، برای مدت طولانی تری در حافظه می ماندند .

علم روان شناسی چه هدف هایی را دنبال می کند؟ صفحه ۱۴

۱۲- اهداف علوم تجربی از جمله علم روان شناسی چیست؟

توصیف، تبیین، پیش بینی و کنترل موضوع پژوهش .

۱۳- در علم روان شناسی، منظور از توصیف پدیده رفتاری چیست؟ با ذکر مثال توضیح دهید.

منظور از «توصیف»، بیان روشن و تا حد ممکن دقیق از «چیزی مفهومی و موضوعی» است که قصد مطالعه و بررسی آن را داریم؛ مثلاً در روان شناسی و قبل از ورود به بررسی رفتارهای «انسان» و یا پیش از ورود به بررسی «هوش» یا «حافظه»، اول باید بدانیم که با چه توصیفی از انسان یا هوش یا حافظه، قصد داریم به بررسی آنها پردازیم .

درسنامه درس اول- روان شناسی : تعریف و روش مورد مطالعه

روان شناسی یازدهم انسانی

۱۴- توصیف یک موضوع یا پدیده چه تأثیری در مواجهه با آن موضوع دارد؟ با ذکر مثال توضیح دهید.

چگونگی توصیف هر دانشمند از یک موضوع یا پدیده، تأثیر بسیار زیادی در مواجهه با آن موضوع و بررسی علمی آن دارد؛ به عنوان مثال، فردی که انسان را تنها موجودی جسمانی می بیند، بسیار متفاوت از فردی که انسان دارای ابعاد مختلفی فراتر از بدن جسمانی می بیند، به مطالعه و پژوهش علمی درباره انسان خواهد پرداخت .

۱۵- دو شرط یک توصیف علمی را بنویسید .

دانشمندان سعی می کنند تا در توصیف موضوعات و پدیده های مختلف، دقیق و بی طرف (بدون تعصب های قومی، نژادی، جنسیتی و) باشند .

۱۶- آفت توصیف علمی پدیده ها چیست؟

روان شناسان همانند سایر دانشمندان علوم تجربی، غالباً تحت تأثیر پیش فرض ها، نظریات پذیرفته شده در هر علم، ارزش ها و همچنین جهت گیری های موجود در ذهن خویش هستند که این امر، بر مشاهده و دقت آنها تأثیر جدی می گذارد .

۱۷- منظور از «تبيين» یک پدیده چیست؟

تبيين به بیان «چرایی اتفاق افتادن یک پدیده» می پردازد . در واقع، هر دانشمند زمانی که یک پدیده را تبیین می کند، در حال بیان علل اتفاق افتادن آن پدیده در جهان است .

۱۸- برای یک موضوع یا پدیده، چند نوع تبیین میتواند وجود داشته باشد؟ چه ارتباطی میان این تبیین ها وجود دارد؟

همیشه این احتمال وجود دارد که برای یک موضوع یا پدیده، تبیین های متفاوت و در عین حال صحیحی وجود داشته باشد (مثلاً چند نوع تبیین مختلف تجربی یا تبیین عقلی یا تبیین دینی یا....). بنابراین، نباید با دست یافتن به یک تبیین خاص، تبیین های محتمل یا صحیح دیگر را رد کنیم .

۱۹- با ذکر یک مثال، اهداف علم تجربی را بیان کنید .

پس از برگزیدن یک توصیف و تبیین خاص از یک پدیده، تا حد زیادی می توان به «پیش بینی» و «کنترل» آن پدیده، دست یافت؛ به عنوان مثال، اگر شما بدانید که یک ماده شیمیایی خاص، چه ویژگی هایی دارد (توصیف) و چرا در ترکیب با ماده ای دیگر، چنین واکنشی میدهد (تبیین)، خواهید توانست آن واکنش را در زمان و موقعیتی دیگر، پیش بینی و یا حتی تحت کنترل خود درآورید .

به عنوان مثال سفید کننده (وایتکس که یک باز است) و جرم گیر (اسید) از موادی هستند که در تمیز کردن سطوح منازل استفاده می شوند. با شناسایی ویژگی اسیدها و بازها (توصیف) و اینکه این دو ماده با یکدیگر واکنش شیمیایی شدیدی دارند؛ ترکیب این مواد با یکدیگر سبب متصاعد شدن گاز کلر شده و استنشاق این گاز سبب کاهش اکسیژن خون، تنگی نفس، خس خس سینه و در حالت شدیدتر، خفگی می شود (تبیین)، می توانیم پیش بینی کنیم که اگر وایتکس و جرم گیر را با هم مخلوط کنیم آسیب های جدی به سیستم تنفسی ما وارد می شود (پیش بینی). پس هیچگاه نباید این دو ماده را با یکدیگر ترکیب کنیم (کنترل) .

سهیلا کازرونی، سرگروه روان شناسی استان فارس

۲۰- کدام یک از علوم تجربی در پیش بینی و کنترل پدیده ها با دشواری بیشتری رو به روست؟ چرا؟

باید توجه کنیم که کنترل و پیش بینی در علوم انسانی از جمله روان شناسی، نسبت به بسیاری از علوم تجربی دیگر، با دشواری های بیشتری روبه رو است. مهم ترین دلیل دشواری پیش بینی و کنترل در علم روان شناسی، پیچیدگی و دشواری توصیف و تبیین در موضوعات مختلف این علم است. مثلاً انسان و رفتارهای او به عنوان موضوعی برای بررسی های علمی در روان شناسی، دارای ابعاد و ویژگی های مختلف و بسیار پیچیده ای است. انسان علاوه بر آنکه جسم و بدن دارد، دارای ابعاد غیرجسمانی هم هست که با بدن در ارتباط تنگاتنگی است. این امر باعث می شود که توصیف دقیق از موضوعات مختلف در انسان، مانند هوش، عواطف، شناخت، اراده، خود و بسیار دشوار گردد و در نتیجه، شاهد تبیین های متفاوتی از این موضوعات و مانند آنها، در روان شناسی باشیم.

۲۱- چرا در روان شناسی با تبیین های متفاوتی از موضوعات مربوط به انسان رو به رو می شویم؟

انسان دارای ابعاد و ویژگی های مختلف و بسیار پیچیده ای است. انسان علاوه بر آنکه جسم و بدن دارد، دارای ابعاد غیرجسمانی هم هست که با بدن در ارتباط تنگاتنگی است. این امر باعث می شود که توصیف دقیق از موضوعات مختلف در انسان بسیار دشوار گردد و در نتیجه، شاهد تبیین های متفاوتی هم باشیم.

فعالیت ۱-۴ صفحه ۱۶:

۱- در گروه های دو نفره به این دو جمله توجه کنید و بگوئید کدام، توصیف و کدام، تبیین است؟ چرا؟

- حافظه یعنی قدرت یادآوری و بازشناسی خاطرات گذشته.

پاسخ: توصیف. زیرا به بیان دقیق و روشن از مفهوم «حافظه» پرداخته است؛ به عبارتی به چستی مربوط می شود.

- تکرار به موقع خاطرات موجب تحکیم حافظه می شود.

پاسخ: تبیین. زیرا دلیل تحکیم حافظه را بیان کرده است. یعنی به چرایی مربوط می شود.

۲- به مثال های زیر توجه کنید و بگوئید تبیین کدام یک آسان تر است؟ چرا؟

- گرما باعث انبساط فلز می شود. - امید به آینده، انگیزه پیشرفت را افزایش می دهد.

پاسخ: تبیین مفاهیم مادی و فیزیکی بسیار آسان تر از مفاهیم و موضوعات انسانی است. یافتن دلایل تغییر فلزات در

اثر حرارت یا سرما بسیار آسان تر از تبیین امید به آینده و انگیزه پیشرفت است؛ زیرا انگیزه پیشرفت در انسان صرفاً به

یک عامل متکی نیست و تحت تأثیر عوامل متعددی است که به راحتی نمی توان آنها را توصیف یا تبیین کرد.

سؤال صفحه ۱۶:

* چرا پیش بینی و کنترل پدیده های روان شناختی دشوارتر از مفاهیم فیزیکی است؟

زیرا مفاهیم روان شناختی با انسان سر و کار دارد و مسائل انسانی صرفاً یک راه حل ندارد و تحت تأثیر علل

گونگونی قرار دارند، پس توصیف و تبیین آنها مشکل تر است ولی مفاهیم فیزیکی از قوانین و مقررات خاصی پیروی

می کند و پیچیدگی علوم انسانی را ندارد؛ پس توصیف و تبیین آنها ساده تر است. پیش بینی و کنترل موضوعی که

توصیف و تبیین روشن تری داشته باشد، آسان تر است.

روش علمی صفحه ۱۶

۲۲- رکن اساسی روش علمی چیست؟ یعنی چه؟ توضیح دهید.

مشاهده و تجربه، رکن اساسی روش علمی است. یعنی روش های ارائه شده در علم تجربی، تنها در حیطه امور مشاهده پذیر، قابل اجرا و معتبر هستند و نمیتوان از آنها در حیطه امور غیرقابل مشاهده با حواس پنج گانه، استفاده کرد.

۲۳- الف) چرا دانشمندان علوم تجربی، دیگر منابع کسب آگاهی و معرفت را نادرست میدانند؟

ب) ادعای دانشمندان علوم تجربی در مواجهه با مسائل غیرقابل مشاهده باید چه باشد؟ چرا؟

الف) زیرا دانشمندان علوم تجربی اساس کار آنها بر مشاهده و تجربه قرار گرفته است؛ لذا وقتی به حیطه موضوعاتی که امکان مشاهده مستقیم و تجربی آنها وجود ندارد، وارد می شوند؛ به اظهار نظر درباره چنین موضوعاتی پرداخته و دیگر منابع آگاهی و معرفت را نادرست معرفی می کنند.

ب) تنها چیزی که علم تجربی در مواجهه با مسائل غیرقابل مشاهده می تواند ادعا کند، «نمی دانم» است و برای کسب معرفت و دانش درباره موجودات غیرقابل مشاهده (غیرمحسوس)، باید از تبیین های مستند به دیگر منابع معرفتی استفاده کرد.

۲۴- دانشمندان علوم تجربی برای کسب معرفت در مورد موضوعات غیرقابل مشاهده، چه اقدامی باید انجام دهند؟ چرا؟

باید به منابع و روش های دیگر کسب آگاهی و معرفت استناد کنند؛ زیرا موضوعات غیرقابل مشاهده، قابلیت بررسی های تجربی را نداشته و نمی توان در مورد آن، گزاره هایی تجربی و علمی بیان کرد.

۲۵- کدام منابع کسب آگاهی و معرفت، پایه و اساس نظریه های علمی را تشکیل می دهند؟

هر نظریه علمی که براساس مشاهده و تجربه شکل گرفته است، خود بر نظریات و مبانی غیرتجربی (یعنی سه حیطه دیگر آگاهی و معرفت: مبانی دینی و الهیاتی یا مبانی عقلی یا برداشت های درونی) تکیه داشته و با تغییر در آنها، فرضیات و نظریات مطرح شده در علم تجربی نیز تغییر خواهد کرد.

سؤال صفحه ۱۷:

مریم در یکی از کتاب های درسی با این مفهوم مهم مواجه شده است که «جهان دارای نظم است». او برای فهم این جمله مدتی است یکی از کتاب های شگفت انگیز درباره کهکشان ها و منظومه شمسی را مطالعه می کند. بعد از مطالعه به این نتیجه رسیده است که امکان ندارد اجزای منظومه شمسی بدون قاعده در فضا قرار گیرند. مریم با استفاده از کدام یک از منابع شناخت به دانش جدید رسیده است؟ پاسخ: روش عقلی

۲۶- منظور از «روش علمی» چیست؟ تعریف کنید.

فرایند جست و جوی باقاعده و نظام دار برای مشخص کردن یک موقعیت نامعین.

۲۷- واژه های به کار رفته در تعریف روش علمی را نام برده و منظور از هر کدام را توضیح دهید .

در این تعریف از چند واژه استفاده شده است :

فرایند: به جریان یک عمل اشاره دارد. وقتی از مبدأ به سوی مقصد در حال حرکت هستیم، جریان رسیدن به هدف را «فرایند» گویند.

جست و جو: در روش علمی همواره به دنبال جست و جوی چیزی هستیم. در جست و جوی چیزی بودن باعث میشود تا روش علمی، هدفمند باشد. گاهی ممکن است، بدون هدف اقدامی صورت بگیرد؛ در این صورت اقدام محقق شده، به دلیل توجه نداشتن به هدف مشخص، نتیجه بخش نخواهد بود.

نظام دار بودن: روش علمی تابع قواعد مشخصی است که به صورت منظم طی می شود. مهم ترین تفاوت دانشمند با فرد عادی در این است که، هرچند هر دو با مسئله مواجه می شوند، اما مواجهه دانشمند، برخلاف فرد عادی، منظم و قاعده مند است.

موقعیت نامعین: دانشمند به دنبال ابهام زدایی و روشن سازی است. دانشمند با طرح مسئله، موقعیت های ناشناخته و مجهول را شناسایی می کند و سپس با روش های تجربی، سعی می کند تا به آنها پاسخ داده و این موقعیت ها را روشن سازد. روشن سازی موقعیت نامعین همانند نور در شب تاریک است؛ هرچه بر شدت نور افزوده می شود، از مقدار تاریکی کاسته می شود .

۲۸- به هنگام مواجهه با مسئله، مهم ترین تفاوت دانشمند با فرد عادی چیست؟

هرچند هر دو با مسئله مواجه می شوند، اما مواجهه دانشمند، برخلاف فرد عادی، منظم و قاعده مند است.

فعالیت ۱-۵ صفحه ۱۸:

سعی کنید با کمک دوستان خودتان، همانند مثال زیر مسئله ای را طرح و با استفاده از روش علمی، بهترین پاسخ (فرضیه) به آن مسئله را بررسی کنید .

مثال : مهم ترین علت افزایش دمای کره زمین چیست؟ (مسئله)

گازهای گلخانه ای باعث افزایش دمای کره زمین شده است . (فرضیه)

(مسئله) : علت بروز پرخاشگری در کودکان چیست؟

(فرضیه) : تماشای بیش از حد فیلم های خشن موجب بروز پرخاشگری در کودکان می شود .

(مسئله) : چگونه می توان یادگیری را در دانش آموزان افزایش داد؟

(فرضیه) : تشویق و پاداش موجب افزایش یادگیری در دانش آموزان می شود .

ویژگی های روش علمی صفحه ۱۸

۲۹- روان شناسان تجربی از کدام منبع کسب آگاهی و معرفت استفاده می کنند؟ روش علمی

۳۰- در یک آزمایش تجربی، منظور از «متغیر» چیست؟ تعریف کرده، مثال بزنید.

در یک آزمایش تجربی، «متغیر» هر چیزی است که تغییر می کند. فرض کنید شما می خواهید ارتباط نمرات درس یک دانش آموز را با میزان استراحت شبانه روزی او بررسی کنید. در این پژوهش، «نمره» و «میزان استراحت» مقادیر مختلفی (از صفر تا بیست در «نمره» و از صفر تا ۲۴ ساعت در «میزان استراحت») را شامل می شود. بنابراین، نمره و میزان استراحت، متغیرهای پژوهش شما هستند.

۳۱- یکی از ویژگی های روش علمی، «تعریف عملیاتی متغیر» است. منظور از تعریف عملیاتی چیست؟ تعریف کرده، مثال بزنید.

در روش علمی و برای انجام یک آزمایش صحیح و همچنین سهولت در اندازه گیری ها، باید متغیرهای موردنظر، به شکل دقیق، شفاف و قابل اندازه گیری، تعریف شوند. به تعریفی از متغیر که این ویژگی ها را داشته باشد «تعریف عملیاتی» می گویند. تعریف عملیاتی باید به گونه ای باشد که همه افراد با مطالعه آن به برداشت یکسان و یا تقریباً یکسانی از متغیر مورد نظر برسند.

مثلاً یکی از جذاب ترین مفاهیم در روان شناسی «هوش» است، اما همگان تعریف واحدی از هوش ندارند. فردی ممکن است کسی را که بذله گو هست باهوش تلقی کند، فرد دیگری کسی را که استعداد خاصی در نقاشی دارد را باهوش بداند یا فردی که به زیبایی سخن می گوید را باهوش بنامد. در این حالت و برای رسیدن به مفهومی مشترک از هوش در آزمایش ها، از تعریف عملیاتی استفاده می شود.

۳۲- سه فایده تعریف عملیاتی در روش علمی را بنویسید.

(۱) آزمایش به طور صحیح انجام می شود.

(۲) سهولت اندازه گیری متغیرها

(۳) همه افراد با مطالعه متغیر، به برداشت یکسان و یا تقریباً یکسانی از آن می رسند.

۳۳- الف) «هوش» چیست؟ ب) «تعریف عملیاتی هوش» چیست؟

الف) هوش عبارت است از : قدرت سازگاری با محیط .

ب) عددی است که با اجرای «آزمون سازگاری» به دست می آید .

سؤال صفحه ۱۹ :

به نظر شما تعریف عملیاتی کدام یک از واژگان زیر سخت تر است؟ چرا؟

جرم، اتم، اضطراب، پیشرفت تحصیلی، کلسترول، تصمیم گیری، سوخت و ساز، استدلال، قضاوت، هورمون؟

پاسخ : اضطراب- تصمیم گیری- استدلال- قضاوت . زیرا متغیرهای چند عاملی هستند، یعنی با انسان سروکار دارند و عوامل متعددی در ایجاد آنها نقش دارد.

درسنامه درس اول- روان شناسی : تعریف و روش مورد مطالعه

روان شناسی یازدهم انسانی

۳۴- یکی از ویژگی های روش علمی، «تکرارپذیری» است. منظور از آن را توضیح داده، مثال بزنید.

یافته های به دست آمده از روش علمی، شخصی نیست، بلکه هر دانشمند با رعایت ضوابط علمی، میتواند یافته های دیگران را تکرار کند. به همین دلیل، اگرچه ممکن است بسیاری از انسان ها با روش هایی منحصر به فرد، مسائلی را حل کنند، اما اگر پاسخ آنها به وسیله دیگران قابل تکرار نباشد، در مجموعه روش علمی قرار نمی گیرد. مثلاً اگر فردی با روشی خاص (لمس دیگران و دادن انرژی) بتواند علائم بیماری فردی را برطرف کند، شیوه او در مجموعه روش علمی قرار نمی گیرد؛ زیرا این کار به وسیله دیگران قابل تکرار نیست.

۳۵- چرا رسیدن به یافته های تکرارپذیر در علوم انسانی دشوارتر از علوم طبیعی است؟ سه دلیل بیاورید.

(۱) پیچیدگی پژوهش های مربوط به انسان

(۲) رعایت مسائل اخلاقی

(۳) تأثیر «ارزش ها» در نگاه و تفسیر پدیده های انسانی و ...

از این رو، روش های تجربی و علمی، همواره با محدودیت هایی در تبیین پدیده های انسانی مواجه بوده و نمی تواند پاسخ بسیاری از پرسش های بشر را بدهد.

۳۶- دو ویژگی روش علمی را نام ببرید.

تعریف عملیاتی متغیر- تکرارپذیری یافته های دیگران

تعریف روان شناسی صفحه ۲۰

۳۷- چرا در برخی مسائل علمی و یا حتی تعریف یک علم مانند روانشناسی، نمیتوان به یک نظریه واحد رسید؟ دلایل خود را بیان کنید.

در بین روان شناسان هم، تعریف واحدی برای روان شناسی وجود ندارد. دلایل :

گذشت زمان و تغییر در مبانی و پیش فرض های علم،

تغییر در نیازهای فرهنگی و اجتماعی و زیستی

و همچنین افزایش اطلاعات در هر علم، باعث تغییر در توصیف و تبیین های موجود در یک علم می شود.

این امر، گاهی باعث می شود که در برخی مسائل علمی و یا حتی تعریف یک علم، نتوان به یک نظریه واحد یا دیدگاهی منسجم رسید.

۳۸- جامع ترین و کامل ترین تعریف از «روان شناسی» را بنویسید.

یکی از جامع ترین تعاریف روان شناسی عبارت است از: «علم مطالعه رفتار و فرایندهای ذهنی (شناخت)».

۳۹- منظور از «رفتار» چیست؟ تعریف کرده، مثال بزنید.

به هر نوع فعالیت مورد مشاهده جاندار، «رفتار» می گویند. حرکت جمعی پرندگان، لانه سازی برخی حیوانات، راه رفتن انسان ها، غذا خوردن، خوابیدن و بسیاری حرکات دیگر، نمونه هایی از رفتار است. مطالعه رفتار، محدود به انسان نیست و در بسیاری از آزمایش ها؛ تفاوت جدی و بنیادی میان انسان و حیوان گذاشته نمی شود.

سهیلا کازرونی، سرگروه روان شناسی استان فارس

درسنامه درس اول- روان شناسی : تعریف و روش مورد مطالعه

روان شناسی یازدهم انسانی

۴۰- منظور از «فرایند ذهنی» یا «شناخت» چیست؟ تعریف کرده، مثال بزنید.

«فرایندهای ذهنی» از اموری هستند که به شکل مستقیم قابل مشاهده نیستند. به همین دلیل، فرایندهای ذهنی را به واسطه آثار و کارکردهای قابل مشاهده آنها، مورد مطالعه تجربی قرار می دهیم. به عنوان مثال شما بیست اسلاید به دوستان ارائه می کنید. بعد از ارائه همه تصاویر از او می خواهید تا با دیدن تصادفی اسلایدها، اسلاید هفتم و اسلاید هشتم را به شما نشان دهد. در این مثال، پاسخ موفقیت آمیز فرد نشان دهنده حافظه است که از جمله فرایندهای ذهنی است که به صورت غیرمستقیم بررسی شده است. امروزه از فرایندهای ذهنی با واژه «شناخت» تعبیر می شود.

فعالیت ۱-۶ صفحه ۲۱:

به مثال های زیر توجه کنید و بگویید کدام یک از آنها به صورت مستقیم (رفتار) و غیرمستقیم (شناخت) قابل مشاهده است :

- * حسین با دیدن دوستش به سمت او می رود . پاسخ : رفتار
- * فاطمه، با نگاه به آینده، به رشته تحصیلی دانشگاهی اش می اندیشد . پاسخ : شناخت
- * کودکان حرکت مادران را با چشم ردیابی می کنند . پاسخ : رفتار
- * تصاویر زیبایی معابر شهری، احساس خوشایندی به شهروندان می دهد . پاسخ : شناخت

شناخت چیست؟ صفحه ۲۱

۴۱- «احساس» چیست؟ تعریف کنید.

محرک های محیطی (صدا، نور، بو، ...)، گیرنده های حسی همچون گوش و چشم را تحریک می کنند که به نتیجه آن «احساس» می گویند .

۴۲- منظور از «توجه» چیست؟ تعریف کنید.

ما به کمک «توجه»، یک یا چند محرک احساس شده را انتخاب می کنیم .

۴۳- منظور از «ادراک» چیست؟ تعریف کرده، مثال بزنید.

محرک انتخاب شده را تعبیر و تفسیر می کنیم. به فرایند تفسیر و معنابخشی به محرک های انتخابی، «ادراک» گفته می شود. مثل اینکه آنچه الان در مقابل خود احساس می کنم، یک کتاب یا خودکار است .

۴۴- «حافظه» چیست؟ چگونه می توان با استفاده از حافظه به مراتب بالاتر شناخت دست یافت؟

تفسیرهای خود از محرکهای محیطی را در محفظه ای نگهداری میکنیم که به آن «حافظه» میگویند. انسانها سعی میکنند با استفاده از اطلاعات خام موجود درحافظه، استنباط های زیادی داشته باشند و به مراتب بالاتر شناخت دست یابند.

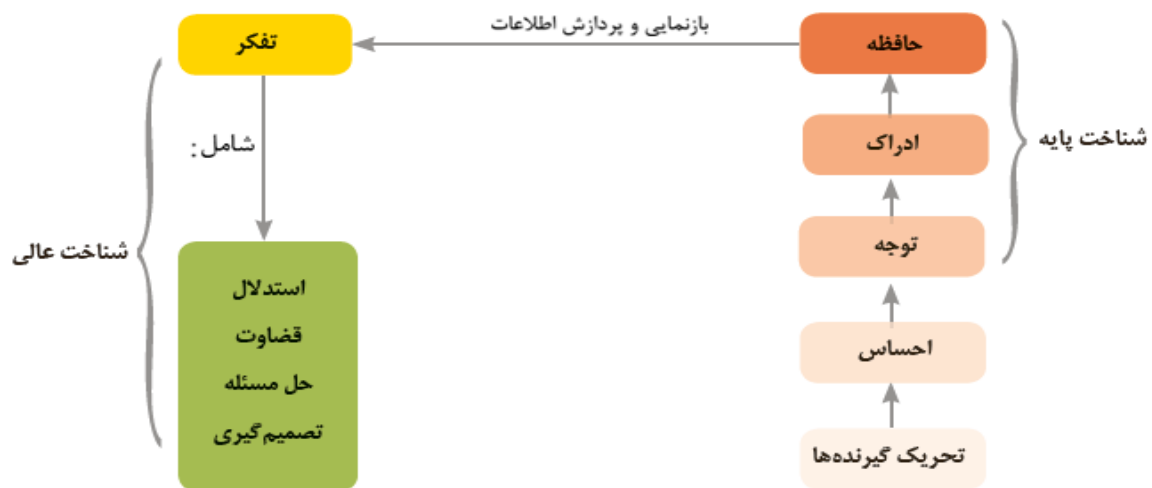
۴۵- «تفکر» چیست و شامل چه فرایندهایی می شود؟

فرایند استفاده (دستکاری، بازآرایی، بازنمایی) از اطلاعات موجود در حافظه، «تفکر» نام دارد. تفکر شامل استدلال، قضاوت، حل مسئله و تصمیم گیری است .

نکته : منظور از بازنمایی اطلاعات چیست؟ با ذکر مثال توضیح دهید . (برای مطالعه)

همه‌ی ما از بدو تولد تا به امروز دریافت‌های گوناگون از راه‌های گوناگونی داشته‌ایم یعنی مدام اطلاعاتی وارد ذهن ما می‌شوند. حافظه از هر تجربه‌ای برای خود یادگاری برمی‌دارد. هیچ محدودیتی در نوع این یادگاری‌ها وجود ندارد. می‌تواند بو، صدا، اعداد و ارقام، تصاویر، نوشته و هزاران حالت دیگر باشد و یا حتی می‌تواند ترکیبی از چند حالت مختلف بوده و در حافظه ذخیره شود. زمانی این اطلاعات منجر به تفکر می‌شوند که بر روی آنها پردازش یا تغییراتی صورت گیرد. مانند نجاری که تمام وسایل و ابزار مورد نیاز برای ساخت یک میز را دارد (اره، چوب، الوار، چسب، میخ و). این وسایل که همان اطلاعات ذخیره شده در حافظه می‌باشند، تا توسط نجار مورد تغییر و دستکاری قرار نگیرند، تبدیل به میز (تفکر) نمی‌شوند .

۴۶- چگونه شکل‌گیری سطوح مختلف شناخت را با رسم یک نمودار نشان دهید .

سؤال صفحه ۲۲ :

* با توجه به مراحل شکل‌گیری شناخت، تفکر به چه چیزی نیاز دارد؟ پاسخ : تفکر به اطلاعات خامی که در حافظه ذخیره شده، نیاز دارد. تفکر حاصل پردازش اطلاعات موجود در حافظه است؛ بنابراین شناخت عالی علاوه بر حافظه نیاز به سطوح پردازش دارد (اطلاعات خام موجود در حافظه + پردازش) .

* آیا فردی که حافظه قوی دارد، متفکر است؟ پاسخ : الزاماً هر فردی که حافظه قوی دارد، متفکر نیست. چه بسا افرادی که انبوهی از اطلاعات را در ذهن خود دارند ولی از آنها برای دستیابی به شناخت عالی استفاده نمی‌کنند؛ یعنی اطلاعات موجود در ذهن خود را دستکاری و پردازش نمی‌کنند .

۴۷- منظور از «شناخت»، «شناخت پایه» و «شناخت عالی» را توضیح دهید.

فرایند «توجه تا تصمیم گیری» شناخت نامیده می شود. متخصصان به فرایندهایی همچون توجه، ادراک و حافظه، «شناخت پایه» و به انواع تفکر، «شناخت عالی» می گویند .

۴۸- پردازش چیست و چه زمانی عمل پردازش پیچیده تر می شود؟

پردازش به معنای دریافت و فهم بیشتر است. هر چه از شناخت پایه به سوی شناخت عالی پیش می رویم، عمل پردازش پیچیده تر می شود .

۴۹- انواع پردازش را نام برده، توضیح دهید.

انسان ها در پردازش به یک شیوه عمل نمی کنند. هرگاه پردازش صرفاً بر ویژگی های حسی، مانند اندازه و شکل ظاهری محرک تکیه داشته باشد، «پردازش ادراکی» است و پردازشی که علاوه بر ویژگی های حسی تحت تأثیر ویژگیهای کیفی (کاربرد، جنس، کیفیت، دوام و) قرار دارد «پردازش مفهومی» است. به عبارت دیگر در این نوع پردازش، پردازشگران به مفهوم می رسند .

نکته: « مفهوم » چیست و چرا در حیطه شناخت عالی قرار می گیرد؟ (برای مطالعه)

به ویژگی های مشترک مصداق های مختلف، «مفهوم» می گویند. مثلاً انگور، پرتقال، سیب، هلو و شلیل را به عنوان «میوه» می شناسیم، با اینکه هر کدام دارای طعم و رنگ و مزه خاص خودشان هستند؛ به عبارت دیگر ما مفهوم میوه را میدانیم . در واقع اطلاعات موجود در حافظه را گروه بندی (پردازش یا بازنمایی) کرده و به مفهوم رسیده ایم .

۵۰- حل مسئله و تصمیم گیری مبتنی بر پردازش مفهومی کارآمدتر است یا مبتنی بر پردازش ادراکی؟ چرا؟

حل مسئله و تصمیم گیری جزء شناخت عالی محسوب می شوند؛ پس هر چه پردازش ما مفهومی تر باشد، شناخت شکل گرفته، پایدارتر و کارآمدتر خواهد بود .

فعالیت ۱-۷ صفحه ۲۳:

* موقعیت زیر را مطالعه و نوع پردازش آن را مشخص کنید .

سارا ۵ ساله و سپیده ۱۷ ساله باهم خواهند و به همراه مادرشان برای خرید لباس به فروشگاه رفته اند. سارا با دیدن لباس قرمزی بر خرید آن اصرار دارد. برخلاف سارا، سپیده لباس را از نظر نرمی، کیفیت، دوام و قیمت بررسی می کند و سپس تصمیم به خرید می گیرد.

کدام تصمیم گیری کارآمدتر است؟ چرا؟

پاسخ : تصمیم گیری سپیده ؛ زیرا از مراتب عالی شناخت یعنی پردازش مفهومی استفاده کرده است؛ پس شناخت شکل گرفته، پایدارتر و کارآمدتر خواهد بود .

روش های جمع آوری اطلاعات در روان شناسی صفحه ۲۷

۵۱- برخی از روش های جمع آوری اطلاعات در روان شناسی را نام ببرید .
مشاهده - پرسشنامه - مصاحبه - آزمون (تست) .

۵۲- یکی از روش های اصلی جمع آوری اطلاعات در روان شناسی را نام برده، توضیح داده، مثال بزنید .
مشاهده یکی از روش های اصلی جمع آوری اطلاعات و توصیف موضوعات مختلف است و بسیاری از محققان با مشاهده، رفتار حیوانات و آدمیان را مطالعه می کنند؛ مثلاً با مشاهده دقیق رفتار حیوانات می توانیم رفتار نوع دوستانه در آنها را مطالعه کنیم یا با فیلم برداری از نوزادان، می توان جزئیات الگوهای حرکتی آنان را مشاهده و توصیف کرد .

۵۳- مشاهده کدام یک از اهداف علم روان شناسی را محقق می سازد؟
توصیف موضوع مورد مطالعه، یعنی توصیف رفتار و فرایند روانی .

۵۴- انواع مشاهده در روان شناسی را نام ببرید .
مشاهده طبیعی و مشاهده آزمایشگاهی

۵۵- دو شرط انجام صحیح مشاهده در روان شناسی را بنویسید .
۱) اطلاعات باید به شکل دقیق ثبت شوند .

۲) تا جای ممکن از تعصب یا پیشداوری ها به دور بود (تعصب قومی، جنسیتی، فرهنگی و) .

فعالیت ۱-۹ صفحه ۲۷ :

با کمک یک دوربین ساده، واکنش های هیجانی تماشاگران مسابقه ورزشی دو تیم پرطرفدار را ثبت کنید. بعد از ثبت دقیق آن ها سعی کنید نحوه ابراز هیجان ها و واکنش های عاطفی آن ها را تحلیل نمایید. از نحوه واکنش های هیجانی تماشاچیان چند اصل اساسی را استنباط کنید .

پاسخ : ۱) نحوه ابراز هیجان و واکنش عاطفی افراد در موقعیت های مختلف، یکسان نیست .

۲) سن، جنس، فرهنگ و عوامل دیگر در واکنش های عاطفی افراد تأثیر دارند .

۳) ابراز هیجان به یادگیری افراد بستگی دارد، یعنی امری اکتسابی است .

۴) فرهنگ سازی و آموزش به افراد برای کنترل و نحوه بروز هیجانات، باید مورد توجه مسئولین قرار گیرد .

۵) هیجان انواع مختلفی دارد، مانند غم، شادی، ترس و.....

۶) هیجان ها واکنش فیزیولوژیک در بدن ایجاد می کنند، مانند سرخ شدن صورت، تپش قلب و.....

درسنامه درس اول- روان شناسی : تعریف و روش مورد مطالعه روان شناسی یازدهم انسانی

۵۶- الف) چه نوع اطلاعاتی از طریق پرسشنامه جمع آوری می شود؟ ب) روش جمع آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه را توضیح داده و بگوئید پرسشنامه ها چگونه نمره گذاری می شوند؟

الف) اطلاعاتی را که با کمک مشاهده مستقیم نمی توان به دست آورد، میتوان با استفاده از پرسش نامه ها کسب کرد.
ب) مُحقق از خود فرد درباره رفتار یا افکار خاص او می پرسد. پرسش نامه ها باید دقیق و معتبر باشند. پرسش نامه به صورت های مختلف نمره گذاری می شود.

۵۷- الف) چه نوع اطلاعاتی از طریق مصاحبه جمع آوری می شود؟ ب) روش جمع آوری اطلاعات از طریق مصاحبه را توضیح دهید.
پ) مصاحبه چه تفاوتی با گفتگوی معمولی دارد؟

الف) برخی موضوعات را نمی توان به صورت مستقیم مشاهده و یا با کمک پرسش نامه های از پیش تعیین شده مطالعه کرد؛ محققان در چنین حالتی از روش مصاحبه استفاده می کنند.
ب) محقق در ضمن گفتگو و براساس پاسخهای دریافت کرده، پرسش بعدی خود را معلوم و مصاحبه را هدایت میکند.
پ) مصاحبه برخلاف گفتگوی معمولی، هدفمند و سازمان یافته است.

۵۸- افراد عادی جامعه با کدام روش جمع آوری اطلاعات بیشتر مواجه شده اند؟ چند مورد نام ببرید.

آزمون (تست) های روان شناختی مانند تست هوش- تست شخصیت- آزمون پیشرفت تحصیلی و ...

۵۹- الف) آزمون ها چگونه ویژگی های روان شناختی افراد را اندازه گیری می کنند؟ ب) ساخت آزمون ها چگونه صورت می گیرد؟

الف) آزمون ها ویژگی های روان شناختی افراد مثل هوش را به شکل کمی یا عددی در می آورند.
ب) ساخت آزمون ها بسیار دشوار است و فرایند پیچیده ای (تهیه سؤال ها، مقیاس بندی، هنجاریابی) را طی می کند.
۶۰- دو ویژگی مهم آزمون ها کدامند؟ نام برده، توضیح دهید.

روایی یا اعتبار : آزمون ها باید دقیقاً همان چیزی را اندازه گیری کنند که برای آن ساخته شده اند. مثلاً آزمون هوش باید دقیقاً هوش را بسنجد، نه خلاقیت و نه استعداد.

پایایی : آزمون ها در دفعات متعدد اجرا از یک نفر، باید نمره یکسان یا تقریباً یکسانی به ما بدهند. مثلاً اگر یک آزمون هوش، هر بار که با آزمودنی یکسانی به کار می رود، نتایج متفاوتی به بار آورد، پایایی ندارد.

۶۱- سه شرط لازم برای استفاده، اجرا و تفسیر آزمون ها چیست؟ ذکر کنید.

استفاده از آزمون ها، چگونگی اجرا و تفسیر آن باید :

۱) در کنار سایر روش ها باشد.

۲) به دست افراد متخصص انجام شود.

۳) متخصصان نباید مشخصات و اطلاعاتی را که در تحقیقات خود از افراد به دست آورده اند، به صورت عمومی و برای دیگران منتشر کنند.